

İSTANBUL
SANAT BAYRAMI
ART FESTIVAL

2000 YILINA DOĞRU
SANATLAR
SEMPOZYUMU

THE SYMPOSIUM OF
ARTS TOWARDS THE
YEAR OF 2000

ÖLKEMİZDE ARTİSTİK DÜZEYDE SANAT EĞİTİMİ VE
ÜZERİNE ÖNERİLER

Veysel GÖNAY

20. ci Sok. No. 40 Bahçelievler/ANKARA

İSTANBUL DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ

24 - 28 EKİM 1977 İSTANBUL

ab331
ab324

ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

DEMİRBAŞ NO. ab331

SINIFLAMA NO.

ab324

BAĞIŞCI

GELİŞ TARİHİ

GONAY V.

GENEL

Bu bildiride Türkiye'deki ulusal eğitim anlayışına kısaca değindikten sonra ulusal sanat eğitimi bu anlayış içinde değerlendirilecektir. Bugünkü sanat eğitimimizin değerlendirilmesi ve sorunlarının çözümü için öneriler yapılırken konu, artistik düzeyde sanat eğitimi yapan yüksek okullar çerçevesinde sınırlı tutulacaktır. Meseleyi ana okulundan başlayarak tüm okulları ve okul dışı etkinlikleri içine alabilecek şekilde ele almak bu kısa bildirinin olanaklarını aşmaktadır.

Her ülke benimsediği siyasal sistemi belirli kurumlar aracılığı ile yaşatır, geliştirir. Başka bir deyişle benimsenen siyasal sistem bazı kurumlar üzerine oturur. Söz konusu kurumlar ister altyapıya ister üst yapıya yönelik olsun ya da ister kamu kesimi ister özel kesimce yönetilsin siyasal sistemin onlar üzerindeki belirleyici etkisi değişmez. Anamalcı sistemi benimsemiş olan ülkemiz kurumları için de durum aynıdır. Anamalcı sistemin kurumlaşması için oluşturulmaya çalışılan kurumların hiçbirinin istenen amaca yönelik olarak gerekli yapı ve işlerliği kazandığı söylenemez. Genel sistem ve kurumları düzeyinde model olarak benimsenen sanayileşmiş batılı ülkelerle aramızdaki olumsuz fark çok kolaylıkla gözlenebilir. Sonuçta tüm kurumlarımızın kendi amaç ve ilkeleri ışığında gerekli yapı, disiplin ve işlerliği kazanamıyarak birçesit yozlaşma ve karmaşa içinde olduklarına tanık olmaktadır. Bu yozlaşma ve karmaşanın nedenlerini ülkemizin geçmişte ve bugün içinde bulunduğu politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve tarihsel koşullarda aramak zorundayız. Bu kısa bildiride söz konusu nedenlere eğilmek olanaklarından yoksunuz. Ancak saptama ve önerilerimizin oluşmasında, değerlendirilmesinde bunların gözönünde bulundurulması kaçınılmazdır.

Türk ulusal eğitimi yukarıda belirtmeye çalıştığımız ışığında benimsenen siyasal sisteme uygun eleman ve insan tipi yetiştirmekle görevlidir. Ancak bu görevi yüklenen ulusal eğitim kurumlarımız bunu yerine getirebilecek yapı, disiplin ve işlerliğe kavuşabilmiş değillerdir. Uygulanan eğitim politikası ve toplumsal koşullar gereği çok farklı bir sonuç beklenemezdi. Burada bir toplumdaki tüm kurumların karşılıklı etkileşim içinde oldukları gerçeği ve değerlendirmelerimizde gözden kaçırılmamasının gereği hiç unutulamayacak bir konudur.

Sanat ve sanat eğitimi kurumlarını diğer kurumlarla içiçe değerlendirirken şu noktayı gözden kaçırmamak zorundayız. Bu sanatın kendi öz yapısıdır. Sanat ve sanat eğitimi kurumlarının sorunlarının iki kökten kaynaklandıkları söylenebilir. Bunlardan birisi ana sistem ve ona bağlı olarak genel eğitim kurumlarının sorunları, diğeri ise sanatın yapısından gelen sorunlardır. Sonuçta, ülkemizde sanat eğitimi ve kurumlarının sorunlarının diğerlerinden farklılaşırçasına daha da ağırlaştığını görmekteyiz. Bir üst yapı kurumu olan sanat, emekçileri ile birlikte yaşayan toplumun dışındadır. Plastik sanatlar için durum çok daha acı ve belirgindir. Oysa toplumun her durum ve anında onunla içiçe olması gereken plastik sanatların bu dışlanması olayı yapay bir zorlama ile oluşturulmaktadır. Plastik sanatlar alanında verilen ürünler toplum bireylerinin güncel maddesel gereksinimlerine karşılık vermekten uzak, onların entelektüel ve duygusal yanlarına yöneliktirler. Üstelik etkileri yemek, giyinmek, ısınmak kadar ani ve belirgin değil zamanla ortaya çıkan bir

olaydır. Yaşam için ilk planda olan temel maddesel gereksinimlerini karşılamak savaşımından başını kaldıramayan bir halkın kendiliğinden sanat olaylarına yönelmesi beklenemez. Bu durumda sanat etkinlikleri halk için lüks olmaktadır. Sanat ürünü verebilecek bir kişinin doğal maddesel gereksinimleri içinde yaşattığı toplumca karşılanmak durumundadır. Bir yerde sanatçı hazır yeyicidir. Bir toplum olanaklarını eyilimlerine göre bireyleri arasında eşitce dağıtamıyorsa sanat, üretimi için gerekli olanakları elinden bulunduranların tekeline kalmış demektir. Sanat etkinliklerine seyirci olarak bile katılabilmek, onlardan yararlanabilmek başlıbaşına bir sorundur. Ülkemizde özellikle çalışan kesim ve kırsal alanlarda yaşayanlar için böyle bir konu bile yoktur. Olabilmesi için öncelikle zaman gerekir. Zaman olsa bile yeterli maddesel güç, alışkanlık ve kültüre gereksinim vardır. Hepsinin ötesinde ulaşılabilecek sanat etkinliğine.

Böylelikle toplumumuzun belirli kesimi hem sanat üreticisi hem de izleyicisi olarak bu olaya katılabilmekte, toplum çoğunluğu dışta tutulmaktadır. Biz sanatçılar (ressamlar) oynanan bu oyunun birer oyuncusu olmakla karşılıklıya bırakılmış durumdayız. Başka bir deyişle, kendimiz çalarız kendimiz oynarız. Bu oyunla toplum bireylerinin çoğunluğunun dışında yeni bir kültür ve anlayış oluşturulmaktadır. Tüm sanat kurumları okulları, şenlikleri, sergileri, gösterileri, televizyonu, sineması.. ile bu oyunun içindedirler. Bu durum benimsenen siyasal sistemin yapısına çok uygun düşünse gerekir. Ancak değerlendirmemiz dışında çaba gösteren kurum ve sanatçıları unutmamak zorundayız.

ÜLKEMİZDE ARTİSTİK DÜZEYDE SANAT EĞİTİMİ YAPAN YÜKSEK OKULLAR

Her anlayış kurumlaşabilmesi, benimsenen sisteme uyabilmesi ve hizmet edebilmesi için genellikle iki alanda planlanır. Bunlardan ilki okullardır. Okullar sisteminin istediği insan tipi yetiştiren kurumlardır. İkincisi yetişen tiplerin toplumsal yaşantı ile bağını kuran, uygulama ve etkinlik alanını yaratan kurumlardır. Bu olay plastik sanatlar için de geçerlidir. Ülkemizde ikinci tip kurumların yeterince kurumlaşmamış olması durumu değiştirmez. Okullar ve diğer kaynaklardan yetişen sanatçıların sorunları başlı başına incelenmesi gereken bir konu olsa da bu bildiride okullara değinmekle yetineceğiz.

Bugün ülkemizde artistik düzeyde sanat eğitimi yapan üç tip yüksek okul vardır. Birincisi geçmişi Osmanlıya dayanan ve yalnızca sanatçı yetiştirmeye yönelik İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisidir. Kırk milyon aşkın insanın barındıran ülkemizde bu nitelikteki kurumun teklifi hepimizi fazlasıyla düşündürmesi gerektiren bir olaydır sanıyoruz. İkincisi İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'dur. Bu tek ve genç kurumumuz plastik sanatlar alanında verilen ürünlerin uygulama ve işlevsel yanına ağırlık veren bir okuldur. Üçüncü tip ise şimdilik Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü, İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü, İzmir Buca Eğitim Enstitüsü, Samsun Eğitim Enstitüsü ve Bursa Eğitim Enstitülerinde olmak üzere sayıları beşi bulan Resim-İş bölümleridir. Bu kurumların amacı ortaöğretimdeki sanat eğitimi derslerini yürütebilecek sanatçı-eğitimci yetiştirmektir.

Bu üç tip okulun sorunları tek tek ele alınabilirse de Hepsinin aynı kökten kaynaklandıkları şüphesizdir. Hemen anımsatmak istiyoruz ki, bu kurumlarda görevli sanatçı-eğitimci kişiler hangi kaynaktan öğrenci aldıklarını hiç düşündüler mi? Yanıt kolay. Lise ve dengi bazı meslek okullarından. Acaba ne tip öğrenci bunlar? Ortaokullardaki sanat eğitimi dersleri büyük ölçüde teknik eğitime dönüştürülmüş ve haftalık ders saatlerinin bir kısmı ahlak dersine verilmiş durumda. Liselerde sanat dersleri tam anlamıyla okul yönetiminin keyfine bırakılmıştır. Liselerimizin çoğunluğunda bilimsellikten uzak bir sanat tarihi dersi dışında sanat ve sanat kültürü ile ilgili hiçbir etkinlik ve ders yoktur. İşte yüksek düzeyde sanat eğitimi yapan okulların kaynağı.

Tüm kurumlarımızın yapısını ve niteliğini mevcut hükümetlerin etkilediği ve hatta belirlediği bir gerçektir. Ancak okullarda görevli ve

yetkili olanların olumlu yönde verecekleri uğraşlar yadsınamaz. Tek D.G.S.Akademisi'nin yetersizliği nitelik ve nicelik olarak açıktır. Bu tip kurumların sayı olarak çoğalması ve yurdun diğer bölgelerine yayılması gereklidir. Böyle bir girişim için I.D.G.S.Akademisi'nde yasalarca verilmiş yetkiler vardır. Şimdiye kadar bu yetkinin ürünlerini görebilmiş değiliz. Yalnızca ilgili bakanlıkları sorumlu tutarak meseleyi çözemeyecekleri bilinmelidir. Yoksa başka eller benzeri kurumları kötü ve çarpık da olsa kuracaklardır. Zira bu toplumun bir isteğidir.

Temel eğitim kanunumuz öğretmen yetiştiren kurumların tek tip ve akademik düzeyde oluşturulmasını emretmesine karşın Eğitim Enstitüleri Resim-İş Bölümleri son yıllarda uygulanan politikanın da sonucu olarak birer uyuşmuş okul durumuna düşürülmüşlerdir. Sanatçı ve sanat eğitimcisi yetiştirmenin büyük parasal güç gerektirdiği ülkemizde henüz anlaşılmış değildir. Bir tarih öğretmeni yetiştirmek için harcananla bir resim öğretmeni yetiştirilebileceği ve hatta daha azının bile yeterli olabileceği sanılmaktadır. Oysa çağdaş gelişmelerin ışığında çağdaş bir insan tipinin yetişebilmesi için sözkonusu kurumların çağdaş teknolojinin tüm olanaklarından yararlanması zorunludur. Yalnız kurşun kalem ve kağıtla sanatçı ve sanat eğitimcisi yetiştirme olayına geçmişte bile rastlamak güçtür.

Eğitim Enstitülerimizin Resim-İş Bölümleri Eğitim kadrolarını kurma ve geliştirme olanaklarından da yoksundurlar. Kadroların oluşmasında sanatın yapısına ters düşen ölçüler gözönüne alınmaktadır. Mevcut kadrolar ise kendilerini geliştirme, akademik çalışma yapma ve ürün verme olanaklarından tam anlamı ile uzaktırlar. Sanatçı bir resim öğretmeni parasal sorunlar nedeni ile haftada otuz saat ders verme durumu ile karşışşıyadır. Dünyanın hiçbir gelişmiş ülkesinde görülmemiş bir rekordur bu. Bir sanatçıdan hem sanatçı hem de eğitimci olarak verim beklemek boşuna bir düşündür. Bu kişiler akademik çalışma yapmak isteseler de yapamazlar. Üstelik bir kısmı yurt dışında ihtisas çalışmalarını tamamlamış olsalar da. Kanunlar ve diğer kurumlarla izlenen tutum buna engeldir. Kısaca onlar anayasamızın verdiği hakların dışında cezalandırılmış kişilerdir.

Eğitim Enstitülerinin Resim-İş Bölümleri eğitim öğretim plan ve programları hakkında söz sahibi değildirler. Bakanlık emri ve onayı olmadan programlarında hiçbir değişikliğe gidilemez. Bunun sonucunda yeni gelişmelerin gereği olarak yapılması gereken değişikliklere gidilemez ve ömrünü çoktan tüketmiş olan ders ve uygulamalar süregider.

Oysa aynı kurumlardaki öğrenci sayısı çığ gibi büyümekte ve niteliğe bakılmaksızın sanat eğitimcisi üretimi sürdürülmektedir. Bu durumda Türk ulusal eğitiminin sanat alanındaki geleceğine görebilmek zor bir iş olmasa gerekir. Durum bizler kadar diğer okul görevlilerinde ilgilendirmelidir. Aynı toplumda yaşadığımız gerçeği biryana, öğrenci açısından beslendiğimiz ortak kaynağı aynı kişiler yetiştirmektedir.

Yukarda değinmeğe çalıştığımız üç tip sanat okulu arasındaki ilişkiler ne durumdadır acaba? Acı ama gerçek olan şudur ki, bu kurumlardan hiçbirini bir diğeri ilgilendirmemektedir. Aralarında hiçbir bağ ve ilişki olmadığı gibi birbirlerini tanımamaktadırlar. Biri için bir diğeri yok demektir. Kurumlar değil de yetiştirdikleri arasında kurulan sınırlı ilişkilerin dışında sözü edilebilecek bir konu yoktur. Kurulmaya çalışılan ilişkilerin bazılarınca engellenmesi için bir başka acı yanındır.

ÖNERİLER

Öncelikle karşımıza çıkan bazı soruları yanıtlamak zorundayız. Şöyleki: Eğitim kurumlarının katkısı ile nasıl bir insan tipi yetiştirmek istiyoruz? Bu insan tipinin yetişmesinde plastik sanatlar eğitiminin payı nedir? Bu işlevini nasıl yerine getirebilir?

Geleceğin Türk toplumunu yaşatacak olan neslin çağdaş sosyal insan tipi olması amacımız olmalıdır. Çağdaş sosyal insan tipinin en belirgin ni-

telikleri insanları ve doğayı sevmesi, insanlarla barış ve eşitlik içinde birarada yaşaması, bilimsel tavırlı ve yaratıcı olmasıdır. Sevmek eşitlik, barışçılık, bilimsel tavırlı ve yaratıcı olmak üzerine özelliklerle eğilmek zorundayız. Sanatın özünde sevmek ve yaratmak yatmaktadır. Sevmekse bir ilişki ve alışma işidir. Yaratmanın özünde ise araştırma ve meselelere çok yönlü bakabilmek yatar. Yalnız sanat alanında değil, tüm kurumları ve bireyleri yaratıcı olamayan toplumların gelişme göstermeleri düşünülemez. Plastik sanatlar eğitimi yapan yüksek okulların genel eğitim sistemini etkileme güçleri ne kadardır bilemeyiz ama, en azından kendi kurumlarında yukarıdaki belirtilenler yönünde çaba gösterebilirler. Akademik özerkliğe kavuşmuş okullarımız (D.G.S.A.) bu fırsatı iyi değerlendirmek zorundadırlar. Ülkemizde henüz kavranmamış olan sanatın araştırmacı niteliğinin kurumlaşabilmesi için kendilerine düşen görevin ağırlığının bilincinde olmaları kaçınılmazdır.

Sözünü ettiğimiz amaçlara yönelik çabaların iskeletini gerekli maddesel güç, plan, program ve bunları oluşturup uygulayabilecek yeterli öğretim kadrosunun bileşkesi oluşturacaktır. Bunun içinse ilk koşul plastik sanat eğitimi yapan yüksek okulların akademik özerkliğe kavuşmasıdır. Ancak böylelikle bu kurumlar mevcut yönetim ve kişilerin keyfi tutum ve davranışlarının etkisinden uzaklaşma yoluna girebilirler. Çağdaş gereksinimlere göre yeterli maddesel olanaklara kavuşabilme, eğitim öğretim kadrolarını oluşturabilme, plan ve programlarını yapabilme şansını elde edebilirler.

Artistik düzeyde sanat eğitimi yapan yüksek okulların akademik özerkliğe kavuşması okullar düzeyinde olumlu adımları atma şansını artıracığı tartışılmayacak kadar açıktır. Ancak ülkemizin sanat politikasını yönlendirebilecek ya da üzerinde etkili olabilecek bir sanat konseyinin oluşturulması zorunludur. Sanat kurumlarının temsilcilerinden oluşturulabilecek bu konsey ülkemizdeki sanat ve tüm sanat kurumlarının sorunlarını saptama, üzerine öneriler yapma ve uygulama olanaklarını bir ölçüde de olsa bulabilir irancındayız.

Tüm bu öneriler ve diğerlerinin gerçekleştirilmesi için sanatçıların ve sanat eğitimi yapan yüksek okulların aralarında olmıyan bağların kurulması gerekir. İlişkiler, kurumlar, görevlileri ve öğrencileri arasında zaman geçirilmeden çeşitli etkinlikler içinde kurularak güçlerin bütünleştirilmesi zorunludur. Sanat ve yaratma olayının yapısı gereği de karşılıklı tartışma, etkileşim ve yardımlaşmayı zorunlu görmekteyiz. Varılmak istenen amaçların katı ve eskimiş kurum anlayışından önde geldiği kanısındayız. Yaşadığımız sanat bayramı bu açıdan bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.